

ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ З ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ПРАЦІ УЧНІВ НА УРОКАХ ОБСЛУГОВУЮЧОЇ ПРАЦІ

У статті розглядаються методичні аспекти формування культури праці учнів 5–9 класів на уроках обслуговуючої праці та представлені результати дослідно-експериментальної роботи.

The article is describing methodical aspects of forming of the labour culture of the 5-9 form pupils at the lessons of service work. Also the results of research – experimental work are performed.

В усі часи основною метою загальноосвітньої школи була підготовка молоді до майбутньої трудової діяльності, а формування культури праці є невід'ємною складовою даного процесу. Тому в ході реформування системи освіти України, в умовах переорієнтації ціннісних орієнтирів в суспільстві та зміни вимог сучасного виробництва до якості трудової підготовки молодого покоління варто звернути особливу увагу на формування культури праці учнів. Базовими для формування даного виду культури мають бути всі навчальні предмети, але найбільші можливості для цього містить трудова підготовка.

Питання формування культури праці знаходиться сьогодні у сфері наукових інтересів багатьох учених. Так, філософські аспекти проблеми висвітлено Б.Беновицьким, В.Жуковим, К.Низомовим та іншими; психолого-педагогічні аспекти відображено в роботах С.Журавля, Д.Зембицького, О.Іголкіної, С.Лісової, В.Струманського, Б.Ханіна та інших; методичні аспекти формування культури праці школярів на уроках технічної праці розкриває у своєму дослідженні О.Авраменко.

Мета даної публікації – розглянути методичні аспекти формування культури праці учнів основної школи на уроках обслуговуючої праці та проаналізувати результати дослідно-експериментальної роботи.

Передусім зауважимо, що формування в учнів культури праці – одне із важливих завдань, яке традиційно покладають на вчителів трудового навчання. У той самий час аналіз сучасного стану виконання даного завдання показав, що йому приділяється недостатньо уваги, зокрема на сьогодні не розроблено методичку формування культури праці школярів на уроках обслуговуючої праці.

Для вирішення цієї проблеми на початковому етапі дослідно-експериментальної роботи було проведено анкетування учнів, вчителів та адміністрації шкіл щодо розуміння ними сутності поняття „культура праці”; вивчено та узагальнено досвід роботи вчителів трудового навчання з даної проблеми; визначені основні елементи культури праці учнів; проаналізовано стан методичного забезпечення шкіл та виявлені типові недоліки формування культури праці учнів; підготовлені методичні матеріали для формувального експерименту; проведена діагностика сформованості культури праці учнів контрольних та експериментальних груп та інше.

Результати анкетування показали, що адекватне уявлення про культуру праці мають тільки 20,6 % учителів та 1,9 % учнів. Значна кількість респондентів правильно називають тільки деякі елементи культури праці, залишаючи поза увагою більшість з них.

У ході дослідження було визначено 12 основних елементів культури праці, які, на думку педагогів, найбільш доцільно формувати в учнів загальноосвітніх шкіл. Серед них: уміння і навички планувати роботу, готувати робоче місце і утримувати його в порядку, економно витрачати час, дотримуватись правил безпеки і гігієни праці, працювати в колективі та інші.

Характеристику цих елементів культури праці наведено в роботах Д.Зембицького, О.Іголкіної, С.Лісової [2; 3; 5] та інших, у яких науковці звертають увагу також на такі

елементи культури праці учня, як інтерес і бажання працювати, зацікавленість працею, отримання задоволення від праці, від подолання труднощів і кінцевого результату, любов і прагнення до праці тощо. Але у ході дослідження ми зосереджували найбільшу увагу лише на 12 основних елементах культури праці.

Потреба у формуванні в учнів даних елементів зумовлена тим, що у більшості дітей вони майже не сформовані. Це підтвердив констатувальний експеримент, під час якого за допомогою спеціально розроблених завдань проведена діагностика рівнів сформованості в учнів культури праці.

До низького рівня сформованості культури праці відносили учнів, які частково відтворювали незначну кількість навчального матеріалу, не вміли планувати трудову діяльність, виконували трудові завдання тільки за допомогою вчителя, потребували постійного контролю і допомоги інших, припускалися грубих помилок у роботі, не доводили її до кінця, якість виробів у них була дуже низька. Вони погано орієнтувалися у виборі матеріалів, а при виборі інструментів часто помилялися, обирали такі, які не відповідали функціональному призначенню, не правильно розташовували інструменти на робочому місці, не економно та не раціонально розмічали і використовували матеріали. Ці учні не могли проаналізувати зразок та умови завдання, працювати з графічною документацією, читати її, не володіли вимірювальними та креслярсько-графічними вміннями, не дотримувалися правил безпеки праці та санітарно-гігієнічних вимог і не розуміли їх, не вміли організувати робоче місце, економити робочий час, не підтримували порядок і чистоту на робочому місці, не вміли і не бажали працювати в колективі, не допомагали іншим.

До середнього рівня – учнів, які володіли основними положеннями навчального матеріалу, але не завжди могли використати їх у своїй практичній діяльності. При підготовці робочого місця вони не завжди правильно обирали та розташовували інструменти, не слідкували за чистотою і порядком на робочому місці без нагадування. У ході виконання трудових завдань ці школярі припускалися помилок у плануванні своєї роботи, не могли самостійно їх виявити, аналізували зразок та умови завдання лише за основними операціями. Ці школярі знали і розуміли технологічні процеси виготовлення виробів, але не слідкували за їх дотриманням, не раціонально і не економно використовували робочий час, виконували практичну роботу з помилками і тільки при наявності зразка чи інструкційної картки інколи виправляли зроблені помилки самостійно. Під час роботи вони були недостатньо акуратними, що знижувало якість виготовлених ними виробів. При роботі з графічною документацією учні читали лише половину ліній та умовних позначень, а у процесі вимірювання робили помилки. Вони володіли креслярсько-графічними вміннями, але не дотримувалися основних правил оформлення креслень. Школярі також не завжди дотримувалися правил техніки безпеки, пожежної безпеки, електробезпеки, санітарно-гігієнічних вимог. Під час роботи в колективі діти виконували вказівки інших, працювали зацікавлено, з бажанням, інколи, найчастіше за вказівкою вчителя, надавали допомогу однокласникам.

Учні, у яких виявлено високий рівень сформованості культури праці, мали системні знання, могли використовувати їх у своїй трудовій діяльності, виявляли творчий підхід до справи, проявляли естетику праці. Під час виконання трудових завдань вони починали з організації процесу діяльності, слідкували за чистотою і порядком на робочому місці та в майстерні. При виготовленні виробів діти самостійно та раціонально обирали матеріали та інструменти відповідно до їх функціональних можливостей, планували свою роботу, правильно аналізували зразок і умови його виконання, економно розмічали та використовували матеріали й інструменти, раціонально розподіляли час у процесі виконання трудового завдання. Вони володіли креслярсько-графічними та вимірювальними вміннями, вміли читати графічну документацію, правильно виконували всі технологічні етапи виготовлення виробу в межах визначених норм часу, слідкували за дотриманням послідовності технологічного процесу, за якістю виробу, проявляли наполегливість при досягненні поставленої мети, систематично дотримувалися правил організації роботи,

наукової організації праці, безпеки праці, пожежної та електробезпеки, санітарно-гігієнічних вимог. Ці школярі проявляли ініціативу під час роботи в колективі, правильно і чітко організовували діяльність групи, планували та розподіляли роботу між її членами, старанно і відповідально виконували свої обов'язки, завжди допомагали іншим.

Варто зауважити, що критерії, за якими визначали рівень оволодіння учнями основними елементами культури праці, були добре відомі і зрозумілі не тільки вчителям трудового навчання, а і школярам, що входили до контрольних та експериментальних груп.

У ході дослідження була розроблена та апробована модель формування культури праці учнів основної школи, яка передбачає розгорнутий у часі педагогічний процес, що включає всі компоненти взаємодії дитини з соціальним простором. Організація роботи за даною моделлю сприяє більш повному, глибокому та міцному засвоєнню школярами знань, формуванню у них умінь і навичок продуктивної діяльності, високого рівня культури праці. Ефективність її функціонування, передусім, залежить від дотримання педагогічних принципів, урахування вікових та індивідуальних особливостей учнів основної школи. Упровадження даної моделі в навчально-виховний процес здійснювалось поетапно та передбачало розвиток особистості за наступними напрямками: особистісно-культурний, діяльнісно-професійний, суспільно-історичний.

Для ефективного впровадження запропонованої моделі у навчально-виховний процес на уроках обслуговуючої праці, як показало дослідження, доцільно застосовувати не окремі методи і засоби, а своєрідний комплекс, у якому логічно впорядковані всі складові.

Складові даного комплексу підбиралися відповідно до вікових та індивідуальних особливостей учнів 5–9 класів, специфіки предмета „Трудове навчання”, змісту окремих модулів навчальної програми, інтересів та потреб школярів, їх нахилів, потенційних можливостей, досвіду та рівня сформованості культури праці. Він поєднує індивідуальні та групові форми виконання навчально-трудова завдань; репродуктивну, творчу, винахідницьку, пізнавальну, дослідну та інші види діяльності школярів, охоплює різноманітні засоби та методи навчання (від пасивних (пояснення, ілюстрації, демонстрації, робота з книгою тощо) до проблемно-пошукових, дослідницьких, інтерактивних (диспути, ігри, творчі завдання, проекти тощо).

При створенні даного комплексу були враховані висновки вчених щодо необхідності використання у процесі трудового навчання різних форм і методів навчання, а саме: навчальних екскурсій, ігрової діяльності, методу проектів тощо [4; 7; 8]. Це дає змогу збагатити навчально-виховний процес новим цікавим для дитини змістом і формами проведення уроків, прискорює оволодіння знаннями, уміннями і навичками, сприяє формуванню у них основних елементів культури праці.

Упровадження запропонованої моделі у навчально-виховний процес на уроках обслуговуючої праці та застосування комплексу методів і засобів навчання дало можливість отримати позитивну динаміку. Так, наприклад, в експериментальних групах кількість учнів з високим рівнем сформованості культури праці зросла з 17,7 % до 27 %.

У ході дослідження були виявлені та враховані можливості, закладені у програмі трудового навчання щодо формування культури праці учнів на уроках обслуговуючої праці. Вони були реалізовані під час вивчення учнями 5-9 класів усіх модулів навчальної програми. Такий підхід застосовували в експериментальних класах, а в контрольних, де педагогічний процес не був спрямований на формування культури праці, уроки проводили за традиційною схемою.

Найбільшу увагу в ході дослідно-експериментальної роботи, як уже зазначалося, вчителі трудового навчання приділяли формуванню в учнів основних елементів культури праці. Разом із тим відбувалося також формування інших елементів культури праці, оскільки всі вони складають єдину систему і нерозривно пов'язані між собою. До того ж, зрозуміло, що спрямувати педагогічний процес на формування будь-якого одного елемента неможливо.

Ефективність запропонованої методики формування культури праці учнів 5–9 класів на уроках обслуговуючої праці було підтверджено під час контрольного експерименту, для якого застосовували завдання, аналогічні завданням констатувального експерименту.

Зіставлення результатів констатувального та контрольного експериментів свідчить про те, що в учнів експериментальних груп значно підвищився рівень сформованості основних елементів культури праці. Деякі зміни відбулися і в контрольних групах, але вони були незначними. Про це свідчать дані таблиці 1, де наведено розподіл учнів контрольних та експериментальних груп за рівнями сформованості культури праці.

Таблиця 1.

Розподіл учнів контрольних та експериментальних груп за рівнями сформованості культури праці

Рівень сформованості культури праці учнів	Кількість учнів у КГ				Кількість учнів у ЕГ			
	На початок експерименту		Після проведення експерименту		На початок експерименту		Після проведення експерименту	
	чол.	%	чол.	%	чол.	%	чол.	%
Високий	68	17	76	19	70	17,7	106	27
Середній	191	48	215	54	190	48,3	236	60
Низький	139	35	107	27	134	34	52	13

Як бачимо, після проведення формувального експерименту в контрольних групах кількість дітей з високим рівнем сформованості культури праці збільшилася лише на 2 %, з середнім рівнем – на 6,4 %, а з низьким рівнем зменшилася на 8,4 %. В експериментальних групах динаміка значно більша, а саме: кількість школярів з високим рівнем зросла на 9,3 %, з середнім на 11,7 %, а з низьким – зменшилася на 21 %.

Для перевірки отриманих результатів були застосовані методи статистичної обробки [1; 6], які підтвердили їх достовірність, а отже, і ефективність запропонованої методики формування культури праці учнів основної школи на уроках обслуговуючої праці.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів порушеної проблеми. Подальші наукові розвідки можуть бути пов'язані з пошуком шляхів формування культури праці учнів основної школи під час позакласної, позашкільної роботи та у процесі вивчення інших загальноосвітніх дисциплін.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Грабарь М.И., Краснянская К.А. Применение математической статистики в педагогических исследованиях. Непараметрические методы. – М.: Педагогика, 1977.
2. Зембицкий Д.М. Формирование у старшеклассников культуры труда в условиях межшкольных учебно-производительных комбинатов (на примере трудовой подготовки по металлообработке): Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. – М., 1980. – 25 с.
3. Иголкина Е.И. Формирование культуры труда младших школьников (на примере уроков трудового обучения): Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. – Оренбург, 2002. – 203 с.
4. Клименко М. Навчальні екскурсії та навчально-виробнича практика у загальноосвітніх навчальних закладах // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2004. – № 3. – С. 20–22.
5. Лісова С.В. Педагогічні основи у процесі трудового навчання і виховання: Дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.01. – К., 1996. – 385 с.
6. Мельник М. Основы прикладной статистики: Пер. с англ. – М.: Энергоатомиздат, 1983.
7. Проектно-технологічна діяльність учнів на уроках трудового навчання: теорія і методика: Монографія / За заг. ред. О.М.Коберника. – К., 2003.

8. Слюсаренко Н.В. Розвиток творчих здібностей учнів на уроках обслуговуючої праці засобами ігрової діяльності: Навчально-методичний посібник. – Херсон: Айлант, 2002.

УДК 37.025

Кучеренко І.А.

РЕДАГУВАННЯ – ОДНА З ОСНОВНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ СТИЛІСТИЧНИХ УМІНЬ І НАВИЧОК УЧНІВ 10 КЛАСУ

У статті визначено методологічні засади, обґрунтовано доцільність використання і представлено систему вправ з редагування для розвитку стилістичних умінь і навичок учнів 10 класу.

The article defines methodological principles, substantiates the expediency of usage and presents the system of exercises in editing for the development of the tenth formers' stylistic abilities and skills.

Нині українське суспільство, яке використовує державну мову в усіх сферах суспільно-політичного життя, прагне до високого культурного рівня мовлення громадян. Сучасна мобільна людина має володіти не тільки лінгвістичними засадами побудови свого мовленнєвого доробку, не лише знати основні норми української літературної мови, правильно варіювати ці норми у різних стилях, типах і жанрах мовлення, а й вміти, у разі потреби, виправляти, корелювати, редагувати власне і чуже мовлення.

Серед важливих завдань загальноосвітньої школи ХХІ ст., які потребують розробки з боку вчених, методистів, учителів, є формування і розвиток в учнів умінь і навичок комунікативно виправдано користуватися усіма засобами мови – її стилями, типами, жанрами в різних ситуаціях спілкування. Стилiстичне спрямування навчання рідної мови в сучасній школі проводиться цілеспрямовано, з урахуванням характеру матеріалу, починаючи з початкових і закінчуючи випускними класами.

У старшій школі, де здійснюються узагальнюючий етап вивчення учнями відомостей зі стилістики, передбачає повне усвідомлення та оперування стилістичними поняттями, створення власних висловлювань різних стилів, типів і жанрів мовлення, знаходження і виправлення стилістичних помилок. Відповідно до чинної програми з рідної мови старшокласники повинні оволодіти такими стилістичними вміннями і навичками:

- 1) виявляти стилістичні засоби в тексті, визначати їх функцію;
- 2) характеризувати стилі мовлення з урахуванням літературних норм літературної мови;
- 3) замінювати слова доречними синонімами (з урахуванням їх стилістичного забарвлення) відповідно до стилю мовлення, мовленнєвої ситуації;
- 4) проводити стилістичний аналіз тексту (як свого, так і чужого);
- 5) утворювати тексти різних стилів, типів і жанрів мовлення;
- 6) аналізувати, редагувати і вдосконалювати стилістично диференційовані тексти.

Як бачимо, вміння удосконалювати тексти займає особливе місце серед вищезазначених умінь, оскільки є заключним етапом створення висловлювання і вимагає від автора переосмислення висловленої думки, її аналіз, добір кращих, доречніших варіантів мовних одиниць, редагування, заставляє ніби подивитися на свій текст зі сторони.

Метою нашої статті є визначення методичних засад, обґрунтування доцільності редагування мовлення школярами, представлення системи вправ з редагування для формування стилістичних умінь і навичок учнів 10 класу.

Питання удосконалення мовлення, самоконтролю і редагування текстів учнями загальноосвітньої школи порушувалися багатьма дослідниками (Н.Д.Бабич, О.М.Біляєв,